

УДК: 37.015.6 : 37.01 : 378 (477)

ПІРУС В.О.

Хмельницький національний університет

ПРОБЛЕМИ ФАНДРАЙЗИНГУ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

Мета. Дослідити економічну сутність фандрайзингу у вищій освіті.

Методика. Для досягнення поставленої мети застосовано методи порівняння, аналогії, аналізу, синтезу.

Результати. Досліджено теоретичні засади та розкрито основні аспекти фандрайзингу в діяльності вищих навчальних закладів.

Наукова новизна. Систематизовано й узагальнено види фандрайзингу у вищих навчальних закладах.

Практична значимість. Надано пропозиції щодо напрямів фандрайзингової діяльності вищих навчальних закладів.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, фандрайзинг, платні послуги, благодійність.

Вступ. Сьогодні освітні заклади знаходяться в ситуації конкурентної боротьби, спричиненої складними демографічними процесами в країні. Відбувається недобір студентів до ліцензованих обсягів, що негативно відображається на доходах навчальних закладів. Недостатнє бюджетне фінансування, значне підвищення витрат на освітні послуги внаслідок інфляції та підняття цін на енергоносії призводять до того, що роками не оновлюється матеріально-технічна база, не вистачає коштів на здійснення витрат на оплату праці. Виникає гостра потреба у залученні додаткових коштів, завдяки яким вищі навчальні заклади (ВНЗ) зможуть покращити свій фінансово-економічний стан. Ці та інші фактори вказують на те, наскільки актуальним для вищих навчальних закладів є пошук додаткових джерел фінансування.

У багатьох розвинутих країнах світу фандрайзинг є невід'ємною складовою діяльності неприбуткових організацій, завдяки чому залучаються додаткові позабюджетні фінансові та інші ресурси для вирішення соціально значущих завдань. Цим займаються заклади у сфері освіти, медицини, культури, релігійні установи, різноманітні фонди.

Фандрайзинг стає дедалі більш значущим у діяльності вищих навчальних закладів, чимало з яких активно займаються залученням коштів з різноманітних джерел. Необхідність фандрайзингу зумовлюється кризовою ситуацією в економіці країни, що зменшує можливість держави вирішувати проблеми навчальних закладів. Водночас значення фандрайзингу підвищується з розумінням відповідальності перед суспільством бізнесових кіл. Спільні з бізнесом проекти спрямовуються на підтримку освіти як сфери створення суспільного знання, формування трудового потенціалу, розвиток ВНЗ як центрів вивчення економічних, соціальних та інших проблем державного й регіонального розвитку. Вищезазначене підтверджує необхідність розгляду теоретичних засад фандрайзингу у вищих навчальних закладах у сучасних умовах функціонування.

Теоретичні основи фандрайзингу досліджено В. Лозовану, О. Маноле [1], Р. Апрусяном, Є. Фоміним, М. Юндіною [2]. Зарубіжний досвід фінансування університетів та сучасні підходи організації фінансового забезпечення вітчизняних вищих навчальних закладів розглядаються в роботах вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких

Г.Д. Дмитрієва [3], С.Л. Зарецька, Л.Д. Капранова [4], І.С. Каленюк [5], В. Н. Андрієнко, Т. А. Лев [6], Т.М. Боголіб [7], А.І. Бутенко [8]. Фандрайзинг як діяльність, спрямована на пошук альтернативних джерел фінансування, розглядався як необхідна передумова забезпечення життєдіяльності установ і організацій у сфері культури [9]. Слід зазначити, що питання фандрайзингу в освіті досліджено фрагментарно. Так, С. Вороновою розглянуто провідні аспекти фандрайзингу в діяльності загальноосвітніх закладів, врахування яких дозволяє підвищити конкурентоспроможність навчального закладу на ринку освітніх послуг [10]. Але, попри існуючі напрацювання, слід зазначити, що питання впровадження фандрайзингу в діяльність вищих навчальних закладів вивчено недостатньо і потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. Дослідження фандрайзингу в діяльності вищих навчальних закладів зумовлює постановку такого завдання: з'ясувати теоретичні засади фандрайзингу в діяльності вищих навчальних закладів, означити напрямки фандрайзингової діяльності, надати пропозиції щодо напрямів організації фандрайзингу у вищих навчальних закладах, систематизувати й узагальнити види фандрайзингу у вищих навчальних закладах.

Результати дослідження. В освітній сфері все більше уваги приділяється розвитку фандрайзингу як перспективі поліпшити складну економічну ситуацію. Залучення додаткових джерел стало об'єктивно необхідною умовою забезпечення життєдіяльності вищих навчальних закладів.

Термін фандрайзинг походить від англійського fundraising (to raise fund) (fund – кошти, фінансування, raise – збір). У цілому фандрайзинг – методика пошуку джерел фінансування і ресурсів для забезпечення діяльності.

Науковці визначають фандрайзинг як діяльність організацій із залучення й акумулювання фінансових засобів з різних джерел на реалізацію соціально значущих проектів і програм або своєї діяльності в цілому. Також фандрайзинг розглядають як окрему професійну управлінську діяльність щодо пошуку субсидій і грошових коштів [11, с. 155].

Фандрайзинг має включати:

- збільшення ресурсів і збір грошових коштів;
- збір пожертв для забезпечення соціально значущих заходів;
- пошук зовнішніх джерел фінансування;
- пошук і залучення фінансових ресурсів «під проект»;
- залучення матеріальних, людських, технічних та інших ресурсів.

Отже, кошти можуть залучатись на здійснення конкретного проекту, а також на здійснення поточної діяльності організації.

Фандрайзинг був започаткований у США, де він здійснюється впродовж багатьох років переважно у сфері залучення фінансування в некомерційні установи. Звертаючись до досвіду фінансування вищих навчальних закладів, зазначимо, що держава ніколи в повному обсязі не фінансувала освіту. Скорочення фінансової підтримки зі сторони федерального уряду й уряду штатів в 1980-ї рр. призвело до фінансової кризи, що змусило навчальні заклади здійснювати пошук альтернативних джерел фінансування. Джерелами фінансування державних американських вищих навчальних закладів сьогодні є не лише кошти федерального уряду та штатів, але й плата за навчання, гранти, індивідуальні та

інші пожертви і внески, продаж товарів та послуг, інші джерела. У багатьох штатах існує система, яка стимулює університети на пошук коштів: застосовується політика сприяння наукових досліджень та розробок, спрямованих на розвиток, безпеку чи оборону країни; введено пільгову систему оподаткування коштів, які надаються у вигляді пожертв; встановлюються цілеспрямовані зв'язки з бізнесом та промисловістю для впровадження результатів досліджень.

В Україні залучення додаткових джерел фінансування ВНЗ для формування власних надходжень шляхом надання послуг у багатьох сферах діяльності стало можливим лише більше ніж десять років тому. Упродовж багатьох років фінансування вищих навчальних закладів здійснювалось виключно державою. Проте вищі навчальні заклади сьогодні як ніколи зацікавлені в партнерських відносинах із благодійниками та грантодавцями.

Метою діяльності ВНЗ є надання освітніх послуг та підготовка фахівців вищої кваліфікації. Фандрайзинг повинен забезпечувати виконання мети вищого навчального закладу та бути спрямованим на виконання стратегічних завдань діяльності ВНЗ. Виходячи з основної мети діяльності навчальних закладів, основними завданнями фандрайзингу є отримання необхідних ресурсів і задоволення дарувальника; досягнення мети навчальних закладів і реалізація їх програм; покращення благополуччя освітньої установи, освітньої галузі та суспільства в цілому. Фандрайзинг у науковій діяльності ВНЗ відкриває можливість для залучення коштів підприємств для реалізації проектів щодо проведення наукових досліджень та науково-організаційних заходів.

Згідно з вітчизняним законодавством існують два основні джерела фінансування вищих навчальних закладів: бюджетне фінансування та власні надходження. Останні включають плату за послуги, що надаються ВНЗ, та інші джерела власних надходжень [12]. Вищим навчальним закладом можуть надаватись послуги, пов'язані з виконанням основних функцій і завдань, надходити кошти від господарської та/або виробничої діяльності, плати за оренду, реалізації майна. Власні надходження, у свою чергу, включають благодійні внески, гранти та дарунки, кошти, які отримують ВНЗ для виконання цільових заходів, та кошти, що отримують ВНЗ від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів.

Зауважимо, що вищі навчальні заклади не можуть здійснювати пошук інвестицій, так як вони залучаються під комерційні проекти для отримання прибутку в довготривалій перспективі.

Серед можливих способів залучення коштів: подача заявок на гранти; участь у спільних проектах і отримання цільового фінансування за програмами міжнародних організацій; особисті зустрічі; спеціальні заходи зі збору коштів; відправлення поштових листівок з проханнями; використання Інтернет-ресурсів; реклама; засоби з місцевого бюджету на виконання спеціальних програм.

Гранти надаються державними та приватними фондами на підтримку некомерційних проектів відповідно до пріоритетних напрямів і програм розвитку вищого навчального закладу. Наприклад, гранти можуть залучатись з метою надання юридичних послуг населенню студентами та викладачами навчальних закладів, проведення робіт щодо озеленення територій навколо навчального закладу, придбання обладнання у лабораторії для проведення наукових досліджень, створення умов для навчання осіб з

обмеженими можливостями, взаємодії роботодавців і навчальних закладів, популяризації окремих напрямків суспільного життя, культури тощо.

Благодійні внески, як добровільні й безкорисні внески фінансової та іншої допомоги, що здійснюються юридичними і фізичними особами, можуть надаватись міжнародними організаціями, які займаються благодійною діяльністю. Вони можуть залучати вищі навчальні заклади для участі в спільних проектах і отримання цільового фінансування. Для реалізації своїх програм вони делегують неприбутковим організаціям відповідні функції, надають їм фінансову і матеріальну підтримку в межах цього проекту. Прикладом таких організацій в Україні є WEGWEISER INNOVATION UKRAINA – суспільна організація, що здійснює діяльність з розвитку і покращення рівня освіти в Україні, а також побудови каналів комунікації між викладачами і вченими України та їх колегами з країн Європейського Союзу та інших держав.

Керівник, який очолює навчальний заклад, може залучати кошти завдяки своєму авторитету, переконанням, духовним цінностям, застосовуючи при цьому особистий контакт (зустрічі, телефонні розмови). До прикладу, в США однією з позицій, що розглядаються при обранні на посаду ректора навчального закладу, є сума залучених коштів на попередніх посадах. Благодійні внески можуть надходити від випускників, друзів, господарюючих суб'єктів. Добровільна допомога позитивно сприймається суспільством і вважається добропорядністю, достойною поваги.

Хоча сьогодні інформаційні технології (Інтернет-ресурси) та рекламні заходи поступово витісняють на задній план звичайне листування, проте для досягнення бажаного результату можуть застосовуватись будь-які з них.

Фінансова співпраця навчальних закладів і бізнес-структур є перспективним напрямом для вирішення освітніх проблем. Серед інструментів, спрямованих на забезпечення фандрайзингу в діяльності вищих навчальних закладів, необхідним є стимулювання бізнесу через формування пільгового податкового законодавства в частині операцій з надання фінансової або матеріальної допомоги навчальним закладам.

Для вітчизняних вищих навчальних закладів перспективним напрямом є проведення спеціальних заходів зі збору коштів: студентських фестивалів, благодійних вечорів, театральних заходів, пікніків, аукціонів, концертів, спортивних змагань, демонстрацій мод, картин, виставок квітів, екскурсій, подорожей тощо. Також можна організувати благодійні розпродажі значків, майок, сувенірів, плакатів, календарів з символікою ВНЗ. Це дозволяє в невимушеній атмосфері одночасно зустрітися з багатьма потенційними благодійниками та грантодавцями, залучити однодумців.

Для виконання вагомих соціальних завдань можуть залучатись кошти місцевого бюджету, якщо місцева влада зацікавлена у відповідних заходах і вони мають суспільно корисний результат.

Для вищих навчальних закладів важливим є оперативний фандрайзинг, що дозволить залучати та використовувати кошти на покриття поточних і капітальних видатків (оплату праці й нарахування, використання товарів та послуг, видатки на відрядження, оплату комунальних послуг, придбання товарів і предметів тощо), а також фінансування конкретного проекту (наукового, соціального). За допомогою додаткового фінансування покращується ситуація в тій чи іншій сфері життєдіяльності ВНЗ.

У вищих навчальних закладах може проводитись як зовнішній (з допомогою сторонніх спеціалістів), так і внутрішній (власними силами) фандрайзинг. За сучасних умов функціонування, на наш погляд, доцільно застосовувати внутрішній фандрайзинг, який здійснюється силами менеджменту вищого навчального закладу.

Підсумовуючи вищевказане, фандрайзинг у вищих навчальних закладах можна систематизувати й узагальнити за такими ознаками:

- за джерелами надходження коштів або інших активів (від приватних осіб, від юридичних осіб, від державних органів);
- за видами надходжень: плата за послуги, що надаються вищими навчальними закладами (пов'язані з виконанням основних функцій і завдань, надходження від господарської та виробничої діяльності, плата за оренду, надходження від реалізації майна); інші джерела власних надходжень (благодійні внески, гранти та дарунки, кошти, які отримують ВНЗ для виконання цільових заходів, кошти, що отримують ВНЗ від розміщення на депозитах тимчасово вільних бюджетних коштів);
- за умовами надання коштів або інших активів (на безвідплатній основі або із задоволенням дарувальника);
- за напрямками використання коштів або інших активів (проектний та оперативний);
- за способом здійснення (власними силами та сторонніми організаціями).

Висновки. Фандрайзинг є законним, необхідним і перспективним напрямом діяльності вищих навчальних закладів. Він спрямований на пошук додаткових джерел фінансування, необхідних для забезпечення досягнення основної мети діяльності навчального закладу, для здійснення запланованих заходів.

Розробка організаційного забезпечення та напрямів здійснення фандрайзингу в кожному конкретному вищому навчальному закладі повинна здійснюватись з урахуванням вітчизняної нормативно-правової бази та особливостей функціонування.

Подальші дослідження будуть проводитись у напрямку поглиблення теоретичних засад і розробки практичних рекомендацій здійснення фандрайзингової діяльності у вищих навчальних закладах.

Список використаних джерел

1. Лозовану В. Фандрайзинг. Руководство для неправительственных организаций [Текст] / В. Лозовану, О. Мануле. – Кишинэу : Изд-во Promo-LEX, 2011. – 55 с.
2. Юндина М.А. Успешные модели фандрайзинга / М.А. Юндина [Электронный ресурс]. – Режим доступа :<http://portal-nko.ru/finance/fran/16524>.
3. Дмитриев Г.Д. Анатомия американского университета [Текст] / Г.Д. Дмитриев – М.: Народное образование, 2005. – 140 с.
4. Экономические проблемы высшего образования в странах Западной Европы (90-е годы) [Текст]: сборник обзоров / РАН ИНИОН. Центр науч.-информ. Исслед. глобальных и региональных пробл. Отд. глобальных пробл.; Отв. ред. и сост. С.Л. Зарецкая, Л.Д. Капранова – М., 1999. – 132 с.
5. Каленюк І. С. Економіка освіти [Текст]: [навч. посібник] / І. С. Каленюк – К. : Знання України, 2003. – 316 с.

6. Андриенко В. Н. Система финансового менеджмента государственного высшего учебного заведения (практика построения и использования) [Текст] / В. Н. Андриенко, Т. А. Лев. – Донецк : Юго-Восток, 2000. – 92 с.
7. Боголіб Т.М. Фінансове забезпечення розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період [Текст]: [монографія] / Т. М. Боголіб – К.: Т-во «Освіта України», КОО, 2006. – 508 с.
8. Бутенко А.І. Проблеми та напрямки розвитку підприємництва у сфері освіти [Текст] / А.І. Бутенко, І.М. Сараєва, А.І. Мергут. – Одеса: Ін-т проблем ринку та соціально-економічних досліджень НАН України, 2003. – 270 с.
9. Куликова Ю. Фандрайзинг в сфере культуры / Ю. Куликова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://klauzura.ru/2012/03/yuliya-kulikova-fandrajzing-v-sfere-kultury/>.
10. Воронкова С. Элементы фандрайзинга в деятельности менеджера образования [Текст] / С. Воронкова // Сучасна школа України. – № 2(230). – лютий 2011. – с. 34-37.
11. Михеева Н.А. Менеджмент в социально-культурной сфере [Текст] / Н.А. Михеева, Л.Н. Галенская. – СПб. : Издательство Михайлова, 2000. – 168 с.
12. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності : затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 796 (із змінами) // Офіційний вісник України. – 2010. – № 67. – Ст. 2410.

References

1. Lozovanu, V. Fandraizynh. Rukovodstvo dlia nepravytelstvennykh orhanyzatsyi [Fundraising: Manual for nongovernmental organizations] / V. Lozovanu, O. Manule. – Kyshynэu : Yzd-vo Promo-LEX, 2011. – 55 s.
2. Yundyna, M.A. Uspeshnye modely fandraizynha [Fundraising successful models] / M.A. Yundyna [Электронный ресурс]. – Rezhym dostupa :<http://portal-nko.ru/finance/fran/16524>.
3. Dmytryev, H.D. Anatomia amerykanskooho unyversyteta [Anatomy of American University] / H.D. Dmytryev – M.: Narodnoe obrazovanye, 2005. – 140 s.
4. Экономические проблемы высшего образования в странах Западной Европы (90-е годы) [Economic problems of higher education in Western Europe countries of (90th)]: sbornik obzorov / RAN YNYON. Tsentr nauch.-ynform. Yssled. hlobalnykh y rehyonalnykh probl. Otd. hlobalnykh probl.; Otv. red. y sost. S.L. Zaretskaia, L.D. Kapranova – M., 1999. – 132 s.
5. Kaleniuk, I. S. Ekonomika osvity [Education Economy]: [navch. posibnyk] / I. S. Kaleniuk – K. : Znannia Ukrainy, 2003. – 316 s.
6. Andryenko, V. N. Systema fynansovoho menedzhmenta hosudarstvennoho vyssheho uchebnoho zavedenyia (praktyka postroyeniya y yspolzovaniya) [Financial management system of state higher educational establishment (construction and application practice)] / V. N. Andryenko, T. A. Lev. – Donetsk : Yuho-Vostok, 2000. – 92 s.
7. Boholib, T.M. Finansove zabezpechennia rozvytku vyshchoi osvity i nauky v transformatsiinyi period [Financial support of higher education and science development in transformational period]: [monohrafiia] / T. M. Boholib – K. : T-vo «Osvita Ukrainy», KOO, 2006. – 508 s.

8. Butenko, A.I. Problemy ta napriamky rozvytku pidpriemnytstva u sferi osvity [Problems and directions of entrepreneurial development in the sphere of education] / A.I. Butenko, I.M. Saraieva, A.I. Merhut. – Odesa: In-t problem rynku ta sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2003. – 270 s.

9. Kulykova, Yu. Fandraizynh v sfere kultury [Fundraising in the sphere of culture] / Yu. Kulykova [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupa : <http://klauzura.ru/2012/03/yuliya-kulikova-fandraizynh-v-sfere-kultury/>.

10. Voronkova, S. Elementy fandraizynhu v diialnosti menedzhera osvity [Fundraising elements in the activity of education manager] / S. Voronkova // Suchasna shkola Ukrainy. – # 2(230). – liutyi 2011. – s. 34-37.

11. Mykheeva, N.A. Menedzhment v sotsyalno-kulturnoi sfere [Management in the social and cultural sphere] / N.A. Mykheieva, L.N. Halenskaia. – SPb. : Yzdatelstvo Mykhailova, 2000. – 168 s.

12. Pro zatverdzhennia pereliku platnykh posluh, yaki mozhut nadavatysia navchalnymy zakladamy, inshymy ustanovamy ta zakladamy systemy osvity, shcho nalezhat do derzhavnoi i komunalnoi formy vlasnosti [On approval the list of paid services, provided by the educational establishments, other agencies and institutions of educational system which are of state and communal ownership]: zatverdzhenyi Postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27 serpnia 2010 r. # 796 (iz zminyamy) // Ofitsiinyi visnyk Ukrainy. – 2010. – # 67. – St. 2410.

ПРОБЛЕМЫ ФАНДРАЙЗИНГА В ВЫСШЕМ ОБРАЗОВАНИИ

ПИРУС В.О.

Хмельницкий национальный университет

Цель. Изучить экономическую сущность фандрайзинга в высшем образовании.

Методика. Для достижения поставленной цели применены методы сравнения, аналогии, анализа, синтеза.

Результаты. Исследованы теоретические основы и раскрыты основные аспекты фандрайзинга в деятельности высших учебных заведений.

Научная новизна. Систематизированы и обобщены виды фандрайзинга в высших учебных заведениях.

Практическая значимость. Даны предложения по направлениям фандрайзинговой деятельности высших учебных заведений.

Ключевые слова: *высшее учебное заведение, фандрайзинг, платные услуги, благотворительность.*

PROBLEMS OF FUNDRAISING IN HIGHER EDUCATION

PIRUS V.O.

Khmelnytskyi National University

Purpose. To study the economic contents of fundraising in higher education.

Methodology. To achieve this aim the method of comparison, analogy, analysis, synthesis were applied.

Findings. Theoretical foundations have been defined and basic aspects of fundraising activities in higher educational institutions have been disclosed.

Originality. The types of fundraising in the higher educational institutions have been systematized and generalized.

Practical value. Approaches of fundraising activity of higher educational institutions have been proposed.

Keywords: *higher educational institution, fundraising, paid services, charity*